

Easterlin Paradoksunun Geçerliliği: Seçili Geçiş Ekonomileri Örneği

Ecem TURGUT¹, Yeliz SARIÖZ-GÖKTEN² ve Okyay UÇAN³

Öz

Mutluluğun kaynağına ilişkin pek çok farklı görüş bulunmaktadır. Mutluluk ekonomisinde gelir, mutluluğun en önemli kaynağı olarak gösterilmektedir. Bu sebeple gelir ve mutluluk arasındaki ilişki yıllardır tartışılagelmiş bir konu olmuş ve bu konuda özellikle de Easterlin Paradoksu bir ilk olarak öne çıkmıştır. Easterlin Paradoksu, hem ülke içerisinde hem de ülkeler arasında belirli bir düzeye kadar mutluluğun gelirle pozitif ilişkisi olduğunu, ancak uzun dönemde mutluluk ve gelir arasında bir ilişkinin olmadığını ileri sürmektedir. Bu çalışmada gelir ve mutluluk arasında bir ilişki olup olmadığı kısacası Easterlin Paradoksunun geçerli olup olmadığının test edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla seçili sekiz (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Romanya, Slovakya, Slovenya) geçiş ekonomisinin 2007-2019 dönemi verilerinden yararlanılmıştır. Sonuçta Easterlin Paradoksunun geçerliliği kanıtlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mutluluk Ekonomisi, Easterlin Paradoksu, Panel Veri Analizi, Gelir Dağılımı, Gelişmişlik

The Validity of the Easterlin Paradox: Example of Selected Transitional Economies

Abstract

There are many different views on the source of happiness. In the happiness economy, income is shown as the most important source of happiness. For this reason, the relationship between income and happiness has been a subject that has been discussed for years, and especially the Easterlin Paradox has come to the fore as a first. The Easterlin Paradox argues that happiness is positively correlated with income, both within and between countries, to a certain extent, but there is no relationship between happiness and income in the long run. In this study, it is aimed to test whether there is a relationship between income and happiness, in short, whether the Easterlin Paradox is valid. For this purpose, the 2007-2019 period data of eight selected (Bulgaria, Estonia, Latvia, Lithuania, Hungary, Romania, Slovakia, Slovenia) transition economies are used. Ultimately, the validity of the Easterlin Paradox has been proven.

Key Words: happiness economics, Easterlin Paradox, panel data analysis, income distribution, development

Atıf İçin / Please Cite As:

Turgut, E., Sariöz-Gökten, Y. ve Uan, O.(2023). Easterlin paradoksunun geçerliliği: seçili geçiş ekonomileri örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(4), 1372-1382. doi:10.33206/mjss.1238670

Geliş Tarihi / Received Date: 18.01.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 22.05.2023

¹ Doktora Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde-Türkiye, eecmtrgtt@gmail.com,

 ORCID: 0000-0003-2385-1580

² Doç. Dr. - Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Niğde- Türkiye, yelizsarioz@ohu.edu.tr,

 ORCID: 0000-0002-6900-9017

³ Prof. Dr. - Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Niğde- Türkiye, okyayu@hotmail.com,

 ORCID: 0000-0001-5221-4682

Giriş

Yaşam memnuniyeti kavramı genelleştirilmiş bir ifadeyle insanların kendi yaşamlarıyla ilgili ortaya çıkan mutluluk ve öznel iyi oluş durumudur. Yaşam memnuniyeti kavramı bazı zamanlarda mutluluk kelimesi ile aynı anlamda kullanılmakta bazen de mutluluğu da kapsayacak kadar bir daha geniş bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların yaşamları süresince mutlu olmalarına sebep olan birçok faktör bulunmaktadır. İktisadi bakımdan incelendiğinde yaşam memnuniyeti kavramının en temel göstergelerinden biri olarak gelir, mutluluğun belirleyicisi olarak görülür. şöyle ki bireylerin gelir düzeyleri yükseldikçe temel ihtiyaç ve isteklerine ulaşmaları daha kolay bir hale gelmektedir. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinde insan ihtiyaçları sıralaması basamak basamak oluşturulmuştur. Bu hiyerarşinin ilk basamaklarında yer alan güvenlik, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında gelir anahtar bir role sahipken, bu hiyerarşide yukarı doğru çıkdıkça gelirin önemi giderek azalmakta ve gelir dolaylı bir role bürünmektedir (Kızılsarı ve Usta, 2021: 536).

Gelirin yaşam memnuniyeti ve mutluluk üzerindeki etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Ancak ihtiyaçlar hiyerarşinde yukarı doğru çıkdıkça gelirin dolaylı rolünün artması bu konuyu tartışmaya açmıştır. Böylece mutluluk ve gelir ilişkisi literatürde sürekli tartışlagelen konular arasında yer almıştır. Bu alanda 1974 yılında Richard Easterlin öne çıkmış ve mutluluk verilerini inceleyen ilk ekonomist olarak tarihe geçmiştir. Easterlin yaptığı inceleme sonucunda mutluluk ve gelir arasındaki ilişkiyi formüle etmiş ve kısa dönemde gelir ile mutluluk arasında pozitif korelasyon olduğunu ancak böyle bir ilişkinin uzun dönemde gerçekteşmeyeceğini iddia etmiştir. Bu varsayım ise literatüre Easterlin Paradoksu olarak geçmiştir. Bu çalışmada da mutluluk ile gelir arasında bir ilişki var mı? sorusuna cevap aranmış, Easterlin Paradoksunun geçerli olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla çalışmada seçili geçiş ekonomileri örneğinden yararlanılmış ve ekonometrik bir incelemede bulunulmuştur.

Bu çalışmada öncelikle Easterlin Paradoksu teorik olarak ele alınmış, ardından literatürde bu konuda yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Böylece bu çalışmadan çıkan sonuçların diğer çalışmalarla kıyaslanması sağlanmıştır. Daha sonra ekonometrik analiz kısmına geçilmiştir. Analizde başlangıçta yatay kesit bağımlılığı kontrol edilmiş ve akabinde Delta homojenlik testi analiz kapsamında uygulanmıştır. Değişkenlerin hangi seviyede durağan olduğunun tespitinde ikinci nesil birim kök testlerinden Boot-IPS birim kök testinden yararlanılmıştır. Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin test edilmesinde ikinci nesil bir eşbütünleşme testi olan Westerlund ECM testinden yararlanılarak analiz sonlandırılmıştır. Sonuç bölümünde analiz bulguları değerlendirilmiş ve önerilerle birlikte çalışma sonlandırılmıştır.

Teorik Çerçevde Easterlin Paradoksu

Toplumsal refah ve iktisadi refaha ilişkin ayrımın ilk izleri Pigou'da görülebilir. Pigou maddi refahın tam olarak refahı karşılamadığını, refah için ancak bir araç olabileceğini savunur. İktisadi refah bir bütün olarak refahın kendisi olarak kabul edilemez. Pigou'ya göre refah, ya bir insanın ruh halinin iyiliğine ya da bu durumun içerdiği tatminlere karşılık gelir (Pigou, 1951: 288).

Pigou'nun bu tespitinin ardından Abromovitz, toplumsal refah ile iktisadi refah ayrımı üzerinde durur. Abromovitz bir ülke ekonomisinin başarisının iktisadi büyüme ile ölçülmesini eleştirir ve çoğu ekonomistin milli gelirin kapsamlı bir ölçüt olmadığının bilincine varamadığını ileri sürer. Bunun bir sonucu olarak da toplumsal refah ile milli gelir arasında var olduğu iddia edilen pozitif ilişkinin aslında mevcut olmadığını savunur (Abromovitz, 1959: 1; 3-4).

Abromovitz'in analizlerinden yola çıkan Easterlin'e göre de iktisatçılar hatalı bir biçimde iktisadi refah ile toplumsal refahın aynı olduğu ön kabulünü yapar. Yapılan bu hata da Easterlin Paradoksunun temellerini oluşturur. Easterlin, Abromovitz'den esinlenerek yola çıktığı çalışmasında "bir ülkenin geliri arttıkça insanların mutluluğu da artar mı? İktisadi büyüme insanı mutlu eder mi? Ana akım iktisadın iddia ettiği gibi refah ölçüsü olarak kabul edilen büyüme gerçekten toplumsal bir refahı ölçebilir mi? İktisadi büyümenin sosyal refah, yani insan mutluluğu ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğuna dair kanıt var mıdır?" sorularından yola çıkarak Easterlin Paradoksunun temellerini atar (Easterlin, 1974: 90).

Easterlin Paradoksu, hem ülke içerisinde hem de ülkeler arasında belirli bir düzeye kadar mutluluğun gelire pozitif ilişkisi olduğunu, ancak uzun dönemde bu ilişkinin gerçekteşmediğini, mutluluk ve gelir (büyüme oranları) arasında uzun dönemde pozitif korelasyonun olmadığını ileri sürer. Çelişkinin temel nedeni sosyal karşılaştırmadır. Belli bir düzeye kadar daha yüksek gelire sahip olan bireyler gelirlerini kendilerinden daha az geliri olan bireylerle karşılaştırıp mutlu olurlar. Ancak zamanla, nüfus genelinde gelir

arttıkça, kişinin kendi geliriyle birlikte karşılaştırma grubunun gelirleri de artar ve kendi gelir artışının mutluluk üzerindeki olumlu etkisi de ortadan kalkar (Easterlin and O'Connor, 2020: 2).

Easterlin'e göre mutluluk veya öznel refah, kişinin kendi geliriyle doğrudan ve başkalarının gelirleriyle ters orantılı olarak değişir. Herkesin geliri yükseldiğinde herkesin mutluluğu artmaz, çünkü daha yüksek gelirin öznel refah üzerindeki olumlu etkisi, genel olarak gelirlerdeki artışın getirdiği daha yüksek yaşam düzeyi normlarının olumsuz etkisi ile dengelenir. Yani her bireyin faydası veya mutluluğu, kendi geliriyle doğrudan ve diğerlerinin ortalama geliriyle ters orantılı olarak değişir. Ortalama gelir sabitken mutluluk doğrudan bireysel gelire göre belirlenir. Bununla birlikte, bireysel gelirlerdeki artış zamanla toplumsal ortalamayı yükseltir. Bireysel gelirlerdeki artışa dayalı olarak mutlulukta beklenen artış, ortalamadaki artışa bağlı olarak mutlulukta bir azalma ile dengelenir ve refah anlamında net bir artış ortaya çıkmaz (Easterlin 1995: 36; Easterlin, 2016: 22).

Easterlin'e göre mutluluğun anlamını araştıran her araştırma, ekonomik kaygıların insanlar için çok önemli olduğunu kabul etmekle birlikte tek endişe konusunun gelir olmadığı konusunda hemfikirlerdir. İnsanlar mutluluklarını değerlendirirken, gerçek durumlarını önceki ve devam eden sosyal deneyimlerinden türetilen referans bir standartla karşılaştırma eğilimindedir. Bu standartlar belirli bir toplumdaki bireyler arasında farklılık gösterirken, aynı toplum ve kültürün üyeleri olarak insanların paylaştıkları ortak deneyimler nedeniyle de benzerlik gösterir. Bununla birlikte daha yüksek statülü kişilerin mülk talepleri muhtemelen daha düşük statülü kişilerininkini aşar. Buna bağlı olarak da, gelir dağılımının en altındakiler, en üsttekilere göre daha az iyi hissetme eğilimindedir. Ekonomik koşullar düzeldikçe, toplumsal standartlar da gelişir çünkü bu standartlar insanların değişen ekonomik sosyalleşme deneyimleriyle şekillenir (Easterlin, 1974: 118-119).

Easterlin (1995), kimsenin geliri değişmezken sizin gelirinizin önemli ölçüde arttığında mutlu olur musunuz? sorusundan hareket eder. Herkesin geliri önemli ölçüde artarken sizin geliriniz değişmezse nasıl hissedersiniz? Bireyler konumlarını toplumun ortalamasından önemli ölçüde etkilenen öznel bir yaşam standardı ile karşılaştırarak kişisel refahını belirler. Genel olarak yaşam seviyeleri artarsa, öznel yaşam standartları da yükselir. Geliri değişmeyen birey, mevcut koşulları eskisi gibi olsa da kendini daha yoksul hissedecektir. Genel olarak toplumun yaşam standartları artarsa, bireyin yaşam standartları da yükselir. Geliri değişmeyen birey, mevcut koşulları eskisi gibi olsa da kendini daha yoksul hisseder (Easterlin, 1995: 35-36). Bu durumu Marx şu şekilde örneklendirir: Bir ev küçük veya büyük olabilir. Çevredeki evler eşit derecede küçükse bu ev tüm toplumsal olarak bütün talepleri karşılar. Ancak küçük bir evin yanına bir saray inşa edilirse, küçük ev artık bir kulübeye dönüşür. Şehirlerarasında iletişim ve ulaşım ağlarının gelişmesi insanların mevcut konumlarının farkına varmasında ve gelir kıyaslaması yapmasında önemli rol oynamakta ve mutluluğu etkilemektedir (Lipset, 1960, s. 63).

Literatür İncelemesi

Easterlin Paradoksu başta Easterlin olmak üzere pek çok akademisyence test edilmiştir. Bazı çalışmalar Easterlin'i destekler nitelikteyken bazı çalışmalarda Easterlin paradoksunun geçersiz olduğunu savunur. Easterlin ve diğerleri yaptıkları çalışmada mutluluk ve gelir arasındaki ilişkiye geçiş ekonomileri için analiz etmiştir. Buna göre kısa vadede mutluluk ve gelir arasında pozitif korelasyon bulunurken uzun dönemde böyle bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Yine Blanchflower ve Oswald'ın ABD ve İngiltere için yaptıkları çalışmada ABD'de gelir artışına rağmen refah seviyesinde bir düşme olduğu, İngiltere'de de gelir artışına rağmen refah düzeyinde bir değişimin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu anlamda elde edilen sonuçlar Easterlin ile tutarlıdır. Kahneman ve diğerleri yaptıkları çalışmada gelir artışının mutlulukla doğrudan ilişkili olduğu savını reddeder ve gelirdeki artışın insanları mutlu etmesinin geçici olduğuna, gelir artışına gereğinden fazla anlam yüklediğine vurgu yapar. Kahneman' benzer bir biçimde Clark ve diğerleri yaptıkları çalışma mutluluğu belirleyen pek çok faktör olduğu ve bunlar arasında gelirin düşünüldüğü kadar büyük bir paya sahip olmadığı yönündedir. Pollak da yaptığı çalışmada bireylerin tüketim alışkanlıklarının diğer bireylerinkinden etkilendiğini ileri sürer. Bir bireyin mutluluğu diğer bireylerin mutluluğu ile ters orantılıdır. Tercihler ve mutluluk arasında karşılıklı bağımlılık mevcuttur. Duesenberry; Keynesyen tüketim fonksiyonunu eleştirerek yola çıktığı çalışmasında tüketicilerin tercihlerinin karşılıklı olarak bağımlı olduğunu savunur. Slag ve diğerleri çalışmalarında Güney Kore örnekleminde hareketle Easterlin Paradoksunun geçerli olup olmadığı incelenmiştir. 1980-2015 dönemi için ele alınan ampirik inceleme sonucunda Güney Kore'lilerin zamanla daha mutlu olduklarını ve göreceli mutluluk teorisinin bu durumda geçerli olmadığını ileri sürmüşlerdir. Opfinger çalışmasında Dünya Değerler Anketinden (World Values Survey) yararlanarak Easterlin Paradoksunda bölgesel farklılıkları analiz etmektedir. Doğu Avrupa, Orta

Dođu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile Latin Amerika'da pozitif ilişkinin güçlü olduğu görülürken ilişkinin Batı Avrupa ve Asya'da önemli olmadığı görülmüştür. Kuzey Amerika/Okyanusya ve Sahra Altı Afrika'da marjinal etkinin negatif bile olabileceği ifade edilmiştir. Oishi ve Kesebir, ekonomik büyümenin mutlulukta bir artışa dönüşüp dönüşmeyeceğini incelemişlerdir. 34 ülkeyi kapsayan iki farklı veri setinde, ekonomik büyüme, beraberinde artan gelir eşişsizliği ile birlikte mutluluk artışı ile ilişkilendirilmemiştir. Beja çalışmasında gelir artışı ve mutluluk arasındaki ilişki bağlamında Easterline Paradoksunu incelemiştir. İncelemeyi 1973'den 2012'ye kadar ki dönem içerisinde Belçika, Fransa, Danimarka, Almanya, Lüksemburg, İrlanda, Hollanda, İtalya ve Birleşik Krallık üzerinde yapmışlardır. Makale, gelir artışı ve mutluluk arasında olumlu ama çok küçük uzun vadeli bir ilişki olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır. Elde edilen bu sonucun ise aslında Esterlin paradoksunun reddi anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Buna karşın gelir artışının tek başına uzun vadede mutluluğu artırmak için çok etkili bir araç olmayacağı belirtilmiş ve bu sebepten Easterlin Paradoksunun doğrudan reddinin savunulabilir bir sonuç olmadığı ifade edilmiştir. Mentus ve Vladislavjević, 2002-2018 dönemi için gelişmiş Avrupa ülkeler için gelir ve gelir memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Gözlemlenen dönemde gerçek harcanabilir hane gelirinin önemli ölçüde arttığını, hane gelirinden memnuniyetin sabit kaldığını bulmuşlardır. Bulgular, uzun vadede gelir artışlarının daha yüksek refah seviyelerine yol açmadığını gösteren Easterlin Paradoksu fikrini desteklemektedir. Sedaghat Kalmarzi ve diğerleri çalışmalarında kaynak laneti hipotezini kullanarak Easterlin Paradoksunu test etmek ve 2005-2016 döneminde Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ülkelerinde petrol rantının mutluluk üzerindeki eřiř etkisini araştırmayı hedeflemişlerdir. Tahmin sonucunda ilk olarak, petrol üreten ülkelerde petrol gelirlerinin GSYH'ya oranının artması mutluluğu artırmış ve bu ülkelerde petrol gelirlerinin GSYH'ya oranının %43'ü geçtikten sonra artması mutluluğu azaltmıştır. Böylelikle Easterlin Paradoksu doğrulanmıştır. Jin ve Wunna, 1994'ten 2018'e kadar olan yılları kapsayan Rusya Boyuna İzleme Anketi'ni kullanarak öznel ekonomik refah ve yaşam memnuniyetini incelemiştir. Bu çalışmanın sonuçları, kişinin kendi ekonomik refahını algılama biçiminin yaşam memnuniyetinin önemli bir belirleyicisi olduğunu ve öznel ekonomik refahın 'Easterlin Paradoksunun itici gücü olabileceğini düşündürmektedir. Lakshmanasamy ve Maya çalışmalarında 1990-2014 Dünya Deđerler Anketi verilerini kullanarak Hindistan'da Easterlin Paradoksunun geçerliliği, gelir uyarlaması ve sosyal karşılaştırma açıklamalarının uygunluğunu sıralı probit paneli tahmini kullanarak incelemişlerdir. Panel tahminleri, ortalama yaşam memnuniyeti ile ortalama gelir arasında belirgin bir negatif ilişki olduğunu ve negatif nispi gelir etkilerinin Hindistan eyaletlerinde mutlak gelir etkisine hakim olduğunu göstermektedir. Böylelikle Easterlin Paradoksu doğrulanmıştır. Li ve Shi çalışmalarında Çin'deki Easterlin Paradoksunun biçimlendirici mekanizmasını araştırmışlar yani çok faktörlü, çok seviyeli bir dinamik çerçeve kurarak, Easterlin Paradoksunun biçimlendirici mekanizmasını açığa çıkarmaya çalışmışlardır. Ekonomik büyümeyle birlikte, bir yandan maddi ihtiyaçların zevk gereksinimlerine yükseldiğini ve maddi koşullardan refaha dönüşün azaldığı görülmüştür. Öte yandan öznel iyi oluş ekonomik büyümeyle birlikte artmak yerine durgunlaşmıştır. Beja; Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Hollanda ve Birleşik Krallık örnekleminde 1975-2016 dönemi verilerini kullanarak Easterlin Paradoksunun geçerli olup olmadığını incelemiştir. Ortalama yaşam memnuniyetinin temel veri olarak varsayıldığı çalışmada Easterlin Paradoksunun doğruluğu desteklenmiştir.

Starkauskienė ve Galinskaitė ise Easterlin Paradoksunun incelenmesinde çoklu ülke örnekleminde yararlanmış ve ülkeler başta gelişmişlik seviyelerine olmak üzere farklı gruplara ayrılarak incelenmiştir. Farklı zaman aralıkları kullanılarak yapılan inceleme sonucunda kısa vadede Easterlin Paradoksu için herhangi bir destek bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Stevenson ve Wofers da ülkeler arasında ortalama öznel refah seviyeleri ile kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) arasında pozitif ilişki olduğunu bulmuştur. Buna göre mutlak gelir artışı mutluluğu arttırırken görelî gelir artışının mutluluğun belirlenmesinde sınırlı bir rolü bulunmaktadır. Sacks ve diğerleri 140 ülke için gerçekleştirdikleri çalışmalarında GSYH ile mutluluk arasında pozitif ilişki olduğunu, GSYH'de artışın yaşam memnuniyetinde de artışa sebep olduğunu bunun sonucunda da Easterlin paradoksunun geçerli olmadığını bulmuşlardır. Deaton'ın 2008'de yaptığı çalışma da benzer bir biçimde GSYH artışı ile yaşam memnuniyeti arasında pozitif korelasyon tespit etmiştir Opfinger yaşam memnuniyeti ve GSYH'nin logaritması arasındaki ilişkiyi incelemiş ve elde ettiği sonuçlar Deaton ; Sacks ve diğerleri ve Stevenson ve Wolfers'in sonuçlarına benzer bir biçimde ortalama ulusal yaşam memnuniyeti ile GSYH'nin logaritması arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif korelasyon bulmuştur (Opfinger). Di Tella ve MacCulloch tarafından yapılan çalışmada da 1975 ve 1997 yılları arasında Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'de yaşayan yaklaşık 350.000 kişinin mutluluk tepkileri gelir düzeyi incelenmiş, mutluluk ve yaşam beklentisi arasında pozitif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Veenhoven mutluluğun kısmen karşılaştırmaya bağlı

olduğunu, daha çok koşullara göre değişmeyen doğuştan gelen biyo-psikolojik ihtiyaçların tatminine bağlı olduğunu savunur. O'na göre ihtiyaçlar, aslında insanın uyum sağlama sınırlarını belirler. İhtiyaçlar ne kadar çok giderilirse, o kadar iyi hissederiz ve hayattan o kadar memnun oluruz. İnsanlar sürekli açlık ve tehlike içindeyken mutlu olamazlar. Komşuları daha kötü durumda bile olsa durum değişmez. Mutluluk ihtiyaçların tatminine bağlı olduğu ölçüde görece değildir. Yine Veenhoven ve Vergunst, Easterlin Paradoksunu test etmiş, GSYH artışı ile mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuç olarak analize dahil olan 69 ülkenin çoğunda GSYH ve mutluluğun birlikte arttığı sonucuna ulaşmıştır. Hatta iktisadi büyümenin daha yüksek olduğu ülkelerde mutluluğun daha da çok arttığı sonucuna ulaşmıştır. Veenhoven ve Vergunst, 10 ila 40 yıl arasında değişen 199 zaman serisi veren 67 ülkedeki 1.531 veri noktasını içeren Dünya Mutluluk Veri Tabanında bulunan zaman trendi verileri kullanılarak Easterlin Paradoksu test edilmiştir. Analiz, GSYH büyümesi ile ülkelerdeki mutluluk artışı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Çoğu ülkede hem GSYH hem de mutluluk artmış ve ekonominin en fazla büyüdüğü ülkelerde ortalama mutluluğun daha fazla arttığı gözlemlenmiştir. Vandendriessche, paradoksu Avrupa için test etmiş, 1975 ile 2009 yılları arasında 31 ülke için dengesiz bir ulusal mutluluk düzeyleri paneli elde etmiştir. Sonuçlar daha zengin ülkelerde yaşam memnuniyetinin daha yüksek olduğunu, ancak gelir marjinal olarak arttıkça daha önemli hale geldiğini ve daha eşit dağıldığını göstermektedir. Ayrıca Batı Avrupa'da gelir artışının etkisi altında, mutluluk düzeyinin önemli ölçüde arttığı ve dağılımdaki yayılımın önemli ölçüde yükseldiği de belirtilmiştir. Angeles çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri üzerinden Easterlin Paradoksunu incelemiştir. Yapılan inceleme sonucunda 1970'ler ile 2000'lerin başı arasında söz konusu ülkede ortalama gelirin artmasından dolayı mutlulukta öngörülen değişikliğin, 0-10 ölçeğinde 0,07 birim olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada 1970'lerden beri Amerika Birleşik devletlerinde artan ortalama gelirin ve durağan mutluluk düzeylerinin bir paradoks oluşturmadığı savunulmaktadır.

Veri Seti ve Model

Bu çalışmada Easterlin paradoksunun geçerliliğinin incelenmesi yani mutluluk ve gelir arasında bir bağlantı olup olmadığına yönelik ampirik bir incelemede bulunulması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için Avrupa Birliğine (AB) üye olan sekiz geçiş ekonomisinin (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Romanya, Slovakya, Slovenya) 2007-2019 dönemi verilerinden yararlanılmıştır. Ülke örnekleminde geçiş ekonomileri örneğinden yararlanılmasının sebebi geçiş ekonomilerinin kapitalist sisteme eklenmesiyle birlikte gelirlerinde bir artış yaşanmasıdır. Çalışmanın çıkış noktası kapitalizme geçilmesiyle birlikte gelirde bir artış meydana geldikten sonra bunun mutluluk üzerinde bir etkisi oldu mu? sorusuna cevap aranmıştır. Gelir ve mutluluk arasındaki ilişkinin temsil edilmesinde çeşitli değişkenler kullanılmıştır. Burada mutluluğu temsilen Legatum Refah Endeksinden yararlanılmıştır. Gelir düzeyindeki iyileşmeyi temsilen ise Gini katsayısı, Ekonomik Büyüme ve İnsani Gelişmişlik Endeksi temsili değişken olarak kullanılmıştır. Bu değişkenler kapsamında oluşturulan model Denklem (1)'de verilmiştir.

$$LPI_{it} = b_0 + b_1 GINI_{it} + b_2 GDP_{it} + b_3 HDI_{it} + \mu_{it} \quad (1)$$

Denklem (1)'de LPI; Legatum Refah Endeksini temsilen bağımlı değişken olarak çalışmada yer almıştır. Ayrıca GINI; Gini Katsayısı, GDP; Ekonomik Büyüme ve HDI; İnsani Gelişmişlik Endeksini temsilen modele bağımsız değişken olarak eklenmiştir. Ayrıca panel veri setleri bağlamında i yatay kesiti ve t zaman boyutlarını temsil etmektedir. μ_{it} ise hata terimini ifade eden bir göstergedir. Bu model kapsamında kullanılan değişkenler ve bunların açıklamaları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Modelde Kullanılan Değişkenler ve Açıklamaları

Değişken	Açıklama	Temsili	Kaynak
LPI	Legatum Refah Endeksi ⁴	Mutluluk	prosperity.com
GINI	Gini Katsayısı ⁵	Gelir Dağılımı Eşitliği	data.worldbank.org
GDP	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ⁶	Ekonomik Büyüme	data.worldbank.org
HDI	İnsani Gelişmişlik Endeksi ⁷	Gelişmişlik Göstergesi	theglobaleconomy.com

⁴ Mutluluğun ölçülmesine ilişkin çalışmalar yapan Legatum Enstitüsü, 2007 yılından itibaren refahı çok boyutlu bir şekilde ele alarak Legatum Refah Endeksi'ni oluşturmuştur. Refah Endeksi, yoksulluktan refaha giden yolların belirlenmesine katkıda bulunmak adına hangi özel eylemlerin yapılması gerektiğini belirlemeye yardımcı olacak pratik bir araç olarak geliştirilmiştir. Bkz. Legatum Institute (2021), Legatum Prosperity Index.

⁵ Gini katsayısı gelir dağılımındaki adaletin ölçülmesinde kullanılan bir endekstir.

⁶ Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, ekonomik büyümeyi temsilen kullanılmıştır.

Metodoloji ve Ampirik Bulgular

Pesaran (2004) tarafından önerilen yatay kesit bağımlılığı (CD) testi, panel üyeleri arasında sıfır bağımlılığın sıfır hipotezini test eder ve yapısal kırılmalara sahip durağan ve birim köklü dinamik heterojen paneller gibi çeşitli panel veri modellerine uygulanabilir. CD testi, panel veri modelindeki bireysel regresyonlardan elde edilen sıradan en küçük kareler (OLS) artıklarının tüm çift yönlü korelasyonlarının bir ortalamasına dayanır (Dobnik, 2011: 12):

$$y_{it} = \alpha_i + \beta_i x_{it} + u_{it} \quad (2)$$

burada $i = 1, \dots, N$ kesit elemanını temsil eder, $t = 1, \dots, T$ zaman periyodunu belirtir ve xit gözlemlenen regresörlerin bir ($k \times 1$) vektörüdür. α_i kesişimleri ve β_i eğim katsayılarının panel üyeleri arasında değişmesine izin verilir. CD test istatistiği şu şekilde tanımlanır:

$$CD = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \hat{\rho}_{ij} \right) \rightarrow N(0,1), \quad (3)$$

burada $\hat{\rho}_{ij}$, Denklem (1) ile ilişkili OLS artıklarının, u_{it} 'nin ikili korelasyonunun örnek tahminidir.

$$\hat{\rho}_{ij} = \hat{\rho}_{ji} = \frac{\sum_{t=1}^T \hat{u}_{it} \hat{u}_{jt}}{(\sum_{t=1}^T \hat{u}_{it}^2)^{\frac{1}{2}} (\sum_{t=1}^T \hat{u}_{jt}^2)^{\frac{1}{2}}} \quad (4)$$

Çalışma kapsamında yapılan yatay kesit bağımlılığı test sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Yatay Kesit Bağımlılığı Test Sonuçları

Test	İstatistik	Olasılık
LM	53,94	0,002
LM adj*	3,769	0,000
LM CD*	4,683	0,000

Tablo 2'deki sonuçlar değerlendirildiğinde bütün olasılık değerlerinin %5 anlamlılık düzeyinden küçük olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuç yatay kesitin bağımsız olduğu yönündeki temel hipotezin reddedildiğini göstermektedir. Dolayısıyla yatay kesitin bağımlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yani bir ülkede ortaya çıkan bir şok tarafından diğer ülkelerde etkilenmektedir. Dolayısıyla değişkenlerin hangi seviyede durağan olduğunun tespit edilmesinde ikinci nesil birim kök testinin kullanılması gerekmektedir. Ancak burada önemli olan nokta hangi ikinci nesil birim kök testinin kullanılacağıdır. Bunun içinde değişkenlere homojenlik testi yapılarak bir incelemede bulunulması gerekmektedir.

Panel veri analizlerinde ikinci önemli konu, eğim katsayılarının homojen olup olmadığına karar vermektir. Çünkü parametreler için homojenlik varsayımı ülkeye özgü özelliklerden dolayı heterojenliği yakalayamamaktadır. Heterojenlik hipotezine karşı eğim homojenliği sıfır hipotezini ($H_0 : \beta_i = \beta_j$) test etmenin en bilinen yolu, $i = j$ için ikili eğimlerin sıfır olmayan bir kesri için ($H_1 : \beta_i \neq \beta_j$) uygulamaktır. Kısacası temel hipotez homojen varsayımı kabul ederken, alternatif hipotez heterojen varsayımı kabul etmektedir. F testi, panelin zaman boyutunun (T) büyük olduğu ve kesit boyutunun (N) nispeten küçük durumlarda geçerlidir. Açıklayıcı değişkenler kesinlikle dışsaldır ve hata varyansları homoskedastiktir. Swamy (1970), F testinde homoskedastisite varsayımını gevşeterek, uygun bir havuzlanmış tahminciden bireysel eğim tahminlerinin dağılımı üzerinde eğim homojenliği testini geliştirmiştir. Bununla birlikte, hem F hem de Swamy testi, T'nin N'ye göre büyük olduğu panel veri modellerini gerekli kılmaktadır. Pesaran ve Yamagata (2008), büyük panellerde eğim homojenliğini test etmek için Swamy testinin standartlaştırılmış bir versiyonunu önermiştir. Swamy testi, $(N, T) \rightarrow \infty$ olarak, hata terimleri normal olarak dağıtıldığında, N ve T'nin bağıl genişleme oranlarında herhangi bir kısıtlama olmaksızın geçerlidir. Swamy test yaklaşımında, ilk adım Swamy testinin aşağıdaki değiştirilmiş versiyonunu hesaplamaktır (İnglesi-Lotz, Chang ve Gupta, 2015: 171):

$$\tilde{S} = \sum_{i=1}^N (\hat{\beta}_i - \hat{\beta}_{WFE})' \left(\frac{X_i' M_t X_i}{\hat{\sigma}_t^2} \right) (\hat{\beta}_i - \hat{\beta}_{WFE}) \quad (5)$$

⁷ İnsani Gelişmişlik Endeksi, dünyadaki ülkeler için yaşam uzunluğu, okur yazar oranı, eğitim ve yaşam düzeyi doğrultusunda hazırlanan bir ölçümdür.

burada $(\hat{\beta}_i)$ havuzlanmış OLS tahmincisidir. $(\widehat{\beta}_{WFE})$ ağırlıklı sabit etkili havuzlanmış tahmin edicidir, (M_t) bir kimlik matrisidir, $\widehat{\sigma}_t^2$, σ^2 i'nin tahmincisidir. Daha sonra standartlaştırılmış dağılım istatistiği aşağıdaki şekilde geliştirilir:

$$\bar{\Delta} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\tilde{S} - k}{\sqrt{2k}} \right) \quad (6)$$

$(N, T) \rightarrow \infty$ koşuluyla sıfır hipotezi altında, $\sqrt{N}/T \rightarrow \infty$ ve hata terimleri normal dağıldığı sürece, Swamy testi asimptotik standart normal dağılıma sahiptir. Swamy testinin küçük örnek özellikleri, aşağıdaki sapma ayarlı sürüm kullanılarak normal dağılımlı hatalar altında geliştirilebilir:

$$\bar{\Delta}_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}\tilde{S} - E(\bar{z}_{it})}{\sqrt{var(\bar{z}_{it})}} \right) \quad (7)$$

Burada ortalama $E(\bar{z}_{it}) = k$ ve varyans $var(\bar{z}_{it}) = 2k(T - k - 1)/T + 1$ Delta Homojenlik Testi Sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Delta Homojenlik Testi

Test	Delta	P-value
Δ	2,550	0.011
Δ_{adj}	3,250	0.001

Tablo 3 sonuçları incelendiği zaman hem delta hem de ayarlanmış delta olasılık değerlerinin ikisinin de %5 anlamlılık düzeyinden küçük olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla homojen varsayımını kabul eden temel hipoteze karşı heterojen varsayımı kabul eden alternatif hipotezin kabul edileceği açıkça görülmektedir. Dolayısıyla heterojenlik varsayımını kabul eden bir ikinci nesil birim kök testinin uygulanması gerekmektedir. Bu doğrultuda ikinci nesil bir birim kök testi olan Boot-IPS birim kök testi uygulanmış ve Tablo 4'te sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. Boot-IPS Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	İstatistik Değerleri		Olasılık Değerleri		Sonuç
	Seviyede	Birinci Farkında	Seviyede	Birinci Farkında	
LPI	-1,594	-3,389	0,830	0,020	I(1)
GDP	-2,127	-4,688	0,500	0,050	I(1)
GINI	-2,091	-3,774	0,440	0,020	I(1)
HDI	-1,917	-4,035	0,540	0,030	I(1)

Tablo 4'te gösterilen birim kök testi sonuçları %5 anlamlılık düzeyinde tüm değişkenlerin birinci farkında durağan olduğunu göstermektedir. Çünkü değişkenlerin seviyede birim kök içerdiği yönündeki temel hipotez kabul edilirken birinci farkında birim kök içerdiği yönündeki temel hipotez reddedilmiştir. Bundan dolayı tüm değişkenlerin birinci farkında durağan olduğu durumda değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesine olanak sağlayan bir metodun uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada ikinci nesil bir eşbütünleşme tekniğinin uygulanması gerekmektedir. Bundan dolayı Panel ECM yöntemi eşbütünleşme ilişkisinin analiz edilmesinde kullanılmıştır.

Westerlund, ECM'ye dayalı $G\alpha$, $G\tau$, $P\alpha$ ve $P\tau$ olmak üzere 4 yeni panel eşbütünleşme testi önermektedir. Hata düzeltme yokluğu reddedilirse, bu eşbütünleşme yok sıfır hipotezinin de reddedildiği anlamına gelir. Testler artık dinamiklerden ziyade yapısal dinamiklere dayandığından ortak faktör kısıtlaması yoktur. $P\alpha$ ve $P\tau$, kesit birimleri boyunca hata düzeltme ile ilgili bilgilerin bir araya getirilmesine dayanan panel istatistikleridir. Panel testleri için boş ve alternatif hipotez, tüm i için $H_0: \alpha_i = 0$, $H_1: \alpha_i = \alpha < 0$ 'dır. $G\alpha$ ve $G\tau$, hata düzeltmeyle ilgili bilgilerden yararlanmayan grup istatistikleridir. Grup testleri için boş ve alternatif hipotez, en azından bazı i için $H_0: \alpha_i = 0$, $H_1: \alpha_i < 0$ 'dır (Celik, Aslanoglu ve Uzun, 2010: 11).

Westerlund (2007) tarafından kanıtlanan ECM panel eşbütünleşme testi, eşbütünleşmenin olmadığı sıfır hipotezini incelemektedir. Koşullu panel hata düzeltme modelinde hata düzeltme teriminin sıfıra eşit olup olmadığına dayanan bir testtir. Test, grup ortalaması ($G\tau$ ve $G\alpha$) ve panel ($P\tau$ ve $P\alpha$) için bir hata düzeltmesinin varlığı sonucuna varmaktadır (Pala, 2020: 63). Çalışma kapsamında yapılan Westerlund ECM analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Westerlund ECM

Bağımlı: LPI	İstatistik		NOCD		Bootstrap p-değeri	
	g-tau	g-alpha	g-tau	g-alpha	g-tau	g-alpha
GDP	-1,014	1,373	0,155	0,915	0,804	0,730
GINI	9,729	0,599	1,000	0,725	0,998	0,858
HDI	-4,760	1,527	0,000	0,937	0,758	0,887

Tablo 5'te değişkenler arasındaki ilişki incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Panel ECM testinde önemli olan nokta yatay kesitin bağımlı olduğu durumda Bootstrap sonuçlarına dikkat edilmesidir. Bu çalışmada da yatay kesit bağımlı olduğu için Bootstrap sonuçları dikkate alınmıştır. Ayrıca bu testte önemli olan bir diğer nokta heterojen ve homojen varsayımlar altında farklı noktalara dikkat edilmesidir. Heterojen varsayımı altında g-tau ve g-alpha değerleri dikkate alınırken, homojen varsayım altında p-tau ve p-alpha değerleri dikkate alınacaktır. Bu çalışmada yapılan delta homojenlik testi sonucunda heterojenlik sonucuna ulaşılmıştır. Bundan dolayı hem Bootstrap hem de g-tau ve g-alpha sonuçları dikkate alınacaktır. Çalışmada da gereksiz bilgiye yer vermemek için Tablo 5'te sadece kullanılacak istatistikler dikkate alınmış ve verilmiştir. Dikkate alınan noktalar incelendiğinde ise olasılık değerlerinin %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğu dolayısıyla eşbütünleşmenin olmadığı yönündeki temel hipotezin kabul edildiği görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada da Easterlin'i destekleyecek şekilde uzun dönemde değişkenler arasında herhangi bir ilişki bulunmamış yani Easterlin Paradoksu'nun geçerliliği söz konusu dönemde sekiz ülke için kanıtlanmıştır.

Sonuç

Uzun yıllar boyunca mutluluk ekonomisi kapsamında mutluluk ve gelir ilişkisi tartışılmalı bir konu içerisinde bulunmaktadır. Bu konuda da özellikle Richard Easterlin mutluluk ve gelir arasında bir ilişki olsa bile bu ilişkinin kısa dönemde geçerli olabileceğini ancak uzun dönemde iki değişken arasında bir bağlantılı olmayacağını ifade etmiş, böylece Easterlin Paradoksu literatürde yerini almıştır. Bu çalışmada gelir ve gelirin göstergeleri ile mutluluk arasında bir ilişki var mı? sorusuna cevap aranmış ve böylece Easterlin Paradoksunun makro düzeyde geçerli olup olmadığı incelenmiştir. Bunun için mutluluk göstergesi olarak Legatum refah endeksi tercih edilirken, gelirin göstergeleri olarak üç farklı değişkenden yararlanılmıştır. Bu kapsamda özellikle geçiş ekonomilerinin kapitalist sisteme eklenmesiyle birlikte artan gelir düzeyi ve bunun mutluluk üzerinde bir bağlantısının olup olmadığı incelenmiştir. Bu sebeple de sekiz geçiş ekonomisinin 2007-2019 dönemi verilerinden yararlanılmıştır.

Easterlin Paradoksunun makro düzeyde incelenmesinde ilk olarak değişkenlere yatay kesit ve homojenlik testleri yapılmıştır. Yapılan testler sonucunda yatay kesit bağımlı ve heterojenlik sonucuna ulaşılmıştır. Bu sebeple de yatay kesitin bağımlı ve heterojen olduğu durumda değişkenlerin durağan olduğu seviyenin incelenmesine olanak sağlayan Boot-IPS birim kök testi uygulanmıştır. Uygulanan bu ikinci nesil birim kök testi sonucunda tüm değişkenlerin seviyede durağan olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı da serilerin birinci farkında durağan olması halinde değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığına incelenmesine olanak sağlayan ikinci nesil bir tahminci olan Panel ECM yani Westerlund ECM testi sonuçları incelenmiştir. Sonuçta ise değişkenler arasında eşbütünleşme olmadığı kabul edilmiştir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar uzun dönemde gelir ve mutluluk arasında pozitif bir ilişkinin ortaya çıkmayacağını, çünkü insanların gelirlerini diğerleri ile kıyasladığı için mutluluk artışının olmayacağını savunan Easterlin Paradoksunun geçerliliğini desteklemiştir. Kısacası bu çalışmada Easterlin Paradoksu kabul edilmiştir. Elde edilen bu sonuç Easterlin ve diğ. (2010) yılında gerçekleştirmiş olduğu çalışmaya da uygun düşmektedir. Dolayısıyla insanların mutluluk düzeylerindeki artışta Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi önem kazanmakta ancak bu hiyerarşide yukarı doğru çıkıldıkça gelirin etkisi azalmaktadır. Bundan dolayı bir ülke içerisinde gelir düzeyi ile mutluluk arasında bir bağlantı kurularak hareket edilmesi çokta doğru bir tercih olmamaktadır. Politika yapımcıların ülke ekonomisi ile ilgili belirledikleri GSYH artış amacının toplumsal anlamda mutluluk getirmediği çalışmada ortaya konulmuştur. Buradan hareketle belirlenecek politikaların daha çok kalkınmaya yönelik olmasının daha anlamlı olacağı ifade edilebilir. Bundan sonraki yapılacak çalışmalarda Easterlin Paradoksunun mikro düzeyde incelenerek gelirin ülke içerisindeki bireyler üzerinde etkili olup olmadığına test edilmesi önerilmektedir.

Etik Beyan

“Easterlin Paradoksunun Geçerliliği: Seçili Geçiş Ekonomileri Örneği” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Makale için herhangi bir Etik Kurul İznine gerek bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

- Abramovitz, M. (1959) The welfare interpretation of secular trends in national income and product. In *The Allocation of economic resources: Essays in honor of Bernard Francis Haley* (M. Abramovitz et al.). Stanford, California: Stanford Univ. Press., 1-22.
- Angeles, L. (2011). A closer look at the Easterlin paradox. *The Journal of Socio-Economics*, 40(1), 67-73. Doi:10.1016/j.socec.2010.06.017
- Beja, E. L. (2014). Income growth and happiness: Reassessment of the Easterlin Paradox. *International Review of Economics*, 61(4), 329-346. Doi: 10.1007/s12232-014-0211-y
- Beja, E. L. (2018). Testing the easterlin paradox: Results and policy implications. *Journal of Behavioral Economics for Policy*, 2(2), 79-83.
- Blanchflower, D.G. ve Oswald A. (2002), Well-being over time in Britain and the USA. *Journal of Public Economics*, 88, 1359 –1386.
- Celik, S., Aslanoglu, E., and Uzun, S. (2010). Determinants of consumer confidence in emerging economies: a panel cointegration analysis. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*, 12.
- Clark, A., R. Layard and C. Senik (2012), The causes of happiness and misery, World Happiness REPORT Edited by John Helliwell, Richard Layard and Jeffrey Sachs.
- Deaton, A. (2008) Income, Health and Well-Being around the World: Evidence from the Gallup World Poll. *Journal of Economic Perspectives*. Vol. 22. 53–72
- Di Tella, R., and MacCulloch, R. (2008). Gross national happiness as an answer to the Easterlin Paradox?. *Journal of Development Economics*, 86(1), 22-42.
- Dobnik, F. (2011). Energy consumption and economic growth revisited: structural breaks and cross-section dependence. *Available at SSRN 1981869*.
- Duesenberry, J. S. (1949). *Income, Savings, and the Theory of Consumer Behaviour*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Easterlin, R.A. (1974), Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence, Editors Paul A. David, Melvin W. Reder, *Nations and Households in Economic Growth, Essays in Honor of Moses Abramovitz*, Academic Press, 89-125.
- Easterlin, R.A. (1995), Will raising the incomes of all increase the happiness of all? *Journal of Economic Behavior and Organization*, 27, 35-47.
- Easterlin, R.A. (2016). Paradox Lost?, USC Dornsife Institute for New Economic Thinking Working Paper No. 16-02.
- Easterlin, R.A. ve Kelsey J. O. (2020), The Easterlin Paradox, IZA DP No. 13923.
- Easterlin R.A, L. A. McVey, M. Switek, O. Sawangfa and Zweig, J. S. (2010). The happiness–income paradox revisited, *PNAS*, 107 (52), 22463–22468.
- Jin, O. S. ve Wunnava, P. V. (2020). Feeling Richer and Happier? Self-Perceived Economic Welfare and Life Satisfaction: Evidence of 'Easterlin Paradox' from Russian Longitudinal Data, GLO Discussion Paper, No. 625, Global Labor Organization (GLO), Essen
- Kahneman D., A. B. Krueger , D. Schkade, N. Schwarz and Stone A. A. (2006). Would You Be Happier If You Were Richer? A Focusing Illusion, Working Papers 77, Princeton University, Department of Economics, Center for Economic Policy Studies.
- Kızıllarslan, Ş. ve Usta, D. (2021). Easterlin paradoksunun alternatif bir yaklaşımla incelenmesi: panel kesirli polinomiyal modeller. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 533-550.
- Lakshmanasamy, T. ve Maya, K. (2020). Is it income adaptation or social comparison? The effect of relative income on happiness and the Easterlin paradox in India. *The Indian Economic Journal*, 68(4), 477-495.
- Li, L. ve Shi, L. (2019). Economic growth and subjective well-being: analyzing the formative mechanism of Easterlin Paradox. *The Journal of Chinese Sociology*, 6(1), 1-19. Doi: 10.1186/s40711-018-0090-9.
- Lipset, S. M. (1960). *Political Man: The Social Bases of Politics*. Garden City, New York: Doubleday.

- Mentus, V. ve Vladislavljević, M. (2021). Easterlin paradox revisited: Do increases in income bring higher levels of income satisfaction?. *Sociologija*, 63(2), 220-235. Doi:10.2298/SOC102220M
- Oishi, S. ve Kesebir, S. (2015). Income inequality explains why economic growth does not always translate to an increase in happiness. *Psychological science*, 26(10), 1630-1638. Doi: 10.1177/0956797615596713
- Opfinger, M. (2016). The Easterlin paradox worldwide. *Applied Economics Letters*, 23(2), 85-88. , Doi: 10.1080/13504851.2015.1051650
- Pala, A. (2020). Energy and economic growth in G20 countries: Panel cointegration analysis. *739898418*.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. University of Cambridge, Faculty of Economics, Cambridge Working Papers in Economics No. 0435.
- Pigou, A. C. (1951), Some Aspects Of Welfare Economics, *The American Economic Review* , Jun., 1951, Vol. 41, No. 3, 287- 302.
- Pollak, R.A. (1976). Interdependent Preferences. *American Economic Review*, 66(3), 309-320.
- Sacks, D. W., B. Stevenson, and Wolfers J. (2010). Subjective Well-Being, Income, Economic Development and Growth. No. w16441. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Sedaghat Kalmarzi, H., Fattahi, S. ve Sohaili, K. (2021). Testing the Easterlin Paradox in the Framework of Resource Curse Hypothesis: A Case Study of the OPEC Countries. *Journal of Applied Economics Studies in Iran*, 10(38), 1-14. Doi: 10.22084/AES.2020.23088.3201
- Slag, M., Burger, M. J. ve Veenhoven, R. (2019). Did the Easterlin Paradox apply in South Korea between 1980 and 2015? A case study. *International Review of Economics*, 66(4), 325-351. Doi: 10.1007/s12232-019-00325-w
- Starkauskienė, V. ve Galinskaitė, A. (2015). Subjective Well-being and Income: Analysis and Evidence on Easterlin Paradox. *Applied Economics: Systematic Research*, 9(2), 49-64. Doi: 10.7220/AESR.2335.8742.2015.9.2.3
- Stevenson, B. ve Wolfers J. (2008). Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox. *Brookings Papers on Economic Activity*. 1–87.
- Swamy, P. A. (1970). Efficient inference in a random coefficient regression model. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 311-323.
- Şener, S. (2022). Legatum Refah Endeksi Göstergeleri ve Verileri Kullanılarak Refahın Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri İle Değerlendirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1), 46-70.
- Inglesi-Lotz, R., Chang, T. ve Gupta, R. (2015). Causality between research output and economic growth in BRICS. *Quality & Quantity*, 49(1), 167-176.
- Vandriessche, D. (2013). *Europe on the path of progress: Evidence against the Easterlin paradox in the short and long terms*. Master Thesis, Université Paris I Panthéon Sorbonne.
- Veenhoven, R. (1991), Is Happiness Relative? Published in: *Social Indicators Research*, 24, 1-18.
- Veenhoven, R. ve Vergunst, F. (2014). The Easterlin illusion: economic growth does go with greater happiness. *International Journal of Happiness and Development*, 1(4), 311-343.
- Westerlund, J. (2007). Testing for error correction in panel data. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 69: 709–748.

EXTENDED ABSTRACT

Life satisfaction and happiness are among the goals of human life. There are many factors that affect the individuals' life satisfaction and therefore their happiness levels. From an economic point of view, it is thought that the main source of happiness is income. Since the individuals' income level increases, the layers in Maslow's hierarchy of needs are better and easier to overcome and people can meet their needs better. On the other hand, the assumption that a continuous increase in people's income level will cause a continuous increase in the level of happiness is also quite wrong. This subject has attracted attention especially in the pioneering work by Easterlin, and thus many studies have been the horizon. Easterlin revealed that the increasing effect of economic growth on happiness is not permanent. According to this, as the individuals' income level increases, their happiness level increases up to a point, but then remains constant. This situation is called Easterlin Paradox in the literature. Ever since Easterlin put forward this paradox, this issue has been the subject of constant debate in the literature and whether there is a relationship between happiness and income has always been a matter of debate. In this study, first of all, Easterlin Paradox is discussed theoretically, and then studies on this subject are included in the literature. Thus, the results of this study were compared with other studies. Then, the econometric analysis part was started.

This study is aimed to examine the validity of Easterlin paradox, that is, to make an empirical examination of whether there is a connection between happiness and income. In order to achieve this aim, the 2007-2019 period data of eight transition economies (Bulgaria, Estonia, Latvia, Lithuania, Hungary, Romania, Slovakia, Slovenia) that are members of the European Union (EU) are used. The reason for using the example of transition economies in the country sample is that there is an increase in incomes with the integration of transition economies into the capitalist system. The starting point of the work is whether an increase in income with the transition to capitalism have an effect on happiness. The answer to the

question has been sought. Various variables have been used to represent the relationship between income and happiness. Here, Legatum Prosperity Index is used to represent happiness. Gini coefficient, Economic Growth and Human Development Index are used as a representative variable to represent the improvement in income level.

The econometric analysis is started by testing the cross-section dependency first. Because cross-sectional dependence is an important problem in panel data studies, and subsequent analyzes will be shaped in line with the results obtained from this. As a result of the cross-section dependency test performed in this study, it is understood that the cross-section is dependent. This result show that second-generation tests should be applied to determine the level at which the variables are stationary and to examine the relationship between the variables. However, another problem that arose at this point is which second-generation tests would lead the study to the most accurate result. In order to clarify this issue, the Delta homogeneity test is applied to the variables and the heterogeneity result is reached. At this point, the Boot-IPS unit root test is applied to determine the level at which the variables are stationary. As a result of the test, it is determined that all variables are stationary at the first difference. In this direction, Panel (Westerlund) ECM test, which is a second generation cointegration test, is used to analyze the relationship between variables in the study. As a result of the test, it is seen that the basic hypothesis that there is no cointegration is accepted. Therefore, in this study, no relationship is found between the variables in the long run, supporting Easterlin, that is, the validity of the Easterlin Paradox is proven for eight countries in the above-mentioned period.